

ЕМОТИВНИЙ КОМПОНЕНТ КОМПОЗИТИВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

EMOTIVE COMPONENT OF COMPOSITE WORDS IN MODERN ENGLISH

Соловійова Л.Ф.,

orcid.org/0000-0001-5574-5251

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Поліського національного університету

Сніховська І.Е.,

orcid.org/0000-0001-6775-274X

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри природничих та соціально-гуманітарних дисциплін
Житомирського медичного інституту Житомирської обласної ради*

Статтю присвячено дослідженню емотивно-маркованих композитних структур сучасної англійської мови. Окреслено, що композити є предметом галузі теорії номінації – композитології, більш детальний та точний опис сучасного стану якої вимагає комплексного підходу до структурно-семантичного та функціонально-стилістичного аналізу структурно-складних одиниць англійської мови. Виявлено, що ефективність вивчення словотвірного процесу впродовж останніх десятиліть в англійській мові пов'язана перш за все зі зверненням до сучасного матеріалу: усної розмовної мови, творів художньої, суспільно-політичної, науково-технічної та іншої літератури.

У дослідженні висвітлено деякі аспекти, які не отримали вичерпного вивчення з точки зору вербалізації емоцій в англійському словоскладанні. Виявлена специфічна маніфестація позитивної та негативної оцінки в композитній семантиці лексем. Семантика мовних одиниць включає узувальну чи okazіonalnu конотацію, яка виражає ставлення суб'єкта мовлення до навколишньої дійсності. Серед значень структурно складних прикметників виділяємо меліоративні, нейтральні та пейоративні, при чому останні переважають. Цей факт ми пояснюємо психологічною властивістю людини помічати скоріше те, що є, з її точку зору, відхиленням від норми.

Аналіз композитів виходить з положення про те, що до семантичної структури слова входять конотативні семи експресивності, емоційності, та оцінності. Емоційний, експресивний та функціонально-стилістичний компоненти конотативного значення знаходяться між собою у тісному зв'язку. Поява у сучасній англійській мові великої кількості нових композитів такого типу забезпечується емотивно-оцінним та соціально-мовленнєвим характером зазначених лексичних одиниць. Це, у свою чергу, є свідцтвом їхнього функціонального і семантичного потенціалу та комунікативної релевантності.

Ключові слова: словотвір, словоскладання, композит, емотивність, емотиви, конотація.

The article is devoted to the study of emotionally marked composite structures in Modern English. It has been determined that composite words are the subject of the branch of nomination theory – compositology, a more detailed and accurate description of the current state of which requires an integrated approach to the structural-semantic and functional-stylistic analysis of structurally complex units of the English language. It has been found that the effectiveness of the study of the word formation process in recent decades in English is primarily due to the use of modern material: colloquial speech, works of fiction, socio-political, scientific, technical and other literature.

The study highlights some aspects that have not been exhaustively studied in terms of the verbalisation of emotions in English word formation. The specific manifestation of positive and negative evaluation in the composite semantics of lexemes is revealed. The semantics of linguistic units includes the usage of usual or occasional connotation, which expresses the speaker's attitude to the surrounding reality. Among the meanings of structurally complex adjectives, we distinguish ameliorative, neutral and pejorative, the latter being predominant. We explain this fact by the psychological property of a person to notice rather what is from their point of view a deviation from the norm.

The analysis of composite words is based on the statement that the semantic structure of a word includes the connotative senses of expressiveness, emotionality, and evaluation. The emotional, expressive, functional and stylistic components of the connotative meaning are closely related to each other. The emergence of a large number of new composite words of this type in Modern English is ensured by the emotive-evaluative and socio-speech nature of these lexical units. This, in its turn, is evidence of their functional and semantic potential and communicative relevance.

Key words: word formation, word composition, composite word, emotivity, emotives, connotation.

Постановка проблеми. Словоскладання досягло значного розвитку в нашу епоху, яка характеризується збільшенням складних понять у різних сферах людського спілкування, соціально-політичного і економічного життя, багатогранної діяльності людини, її внутрішнього світу, емоціональних переживань і раціональних оцінок [1, с. 7].

Процеси утворення нових слів в англійській мові відображають тенденції до накопичення багатослівних найменувань, до загальної економії лексичного складу мови, що викликає стрімке зростання композитних утворень, яке проявляється в різних функціональних сферах та має широку палітру комунікативних та стилістичних конотацій.

Актуальність даної теми обумовлена загальною орієнтацією сучасного мовознавства на дослідження людського фактору, комунікативно-прагматичною направленістю композитної семантики, малодослідженістю засобів вербалізації категорії емотивності в структурно-складних одиницях сучасної англійської мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань словотвору в англійській мові постійно знаходяться у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців (Л.Ф. Омельченко, Д.І. Квеселевич, Л.Ф. Соловійова, І.Е. Сніховська, Г. Марчанд, Н. Фабб та ін. [1; 2; 3; 4; 5]), у розвідках яких значна увага приділяється словотвірним особливостям складних слів. Статтю Ю.М. Деревянко присвячено розгляду та аналізу лексичної експресивності та композитів як засобу її актуалізації, де виділено інгерентну та адгерентну експресивність. Як зазначає авторка, у продуктивності композитів виявляється важлива тенденція англійської мови – економія мовних засобів та зусиль [6, с. 38]. Мета дослідження І. Онищенко та А. Яновець полягає у вивченні композитів як складової семантичної конденсації лексики [7, с. 115]. Критерії композитної номінації розглядає О. Селіванова, виокремлюючи денотативний, семантичний, критерій синтаксичної цілісності та критерій лексикограматичної єдності слова [8, с. 228].

Важливе місце в концептосфері будь-якої національної мови займають емоції – соціокультурний феномен, що виконує безліч функцій, у тому числі і когнітивну. Однак у сучасних теоріях емоцій (К.Е. Ізард, М. Аргайл, К. Кербра-Орексіоні [9; 10; 11]) до цих пір немає вичерпної відповіді на питання, як же декодуються емоції, тобто яким чином відбувається їх концептуалізація і вербалізація в емоціональній картині світу, в емоціональному світогляді лінгвокультурної спільноти.

Постановка завдання. Метою розвідки є вивчення композитних лексем з емотивними семемами, визначення деривативної релевантності емотивно-маркованих композитних структур сучасної англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Емоція є результатом суб'єктивної інтерпретації фрагмента світу; згідно з психологічними дослідженнями, емоції розподілені на позитивні і негативні.

Наявність різнорівневих засобів репрезентації емоційного досвіду людини у мові зумовлює можливість виділення емотивності як окремої категорії. Емотивність втілює в собі впливову функцію мови: словесні та несловесні емоціональні реакції найбільш чутливі до цих емоційних стимулів, в ролі яких можуть виступати

й емотиви – спеціальні емотивно-забарвлені засоби англійської мови.

Антропоцентризм у лінгвістичних дослідженнях проявляється в тому, що тепер людина постає своєрідною точкою відліку в аналізі тих чи інших явищ, і що людина бере участь у цьому аналізі, визначаючи його перспективу та кінцеві цілі.

Одним із пріоритетних напрямків сучасних лінгвокогнітивних досліджень стає вивчення взаємодії мови та емоційної сфери людини, що пояснюється важливою роллю емоцій у житті та діяльності людини. Звернення до проблеми лексикографічної інтерпретації емотивної лексики, яка залишається актуальною через складність цього прошарку лексики для словникового опису, зумовлене важливістю адекватного відображення емотивного компонента значення у словниках для забезпечення успішної міжкультурної комунікації.

В процесі номінації величезну роль відіграє оцінний компонент, наявність так званої виборної зацікавленості, яка міститься у переважному виділенні одних об'єктів (або одних властивостей, ознак, якостей) у порівнянні з іншими. В номінативних одиницях фокусуються емоції, оцінки, що опосередковують інтеріорізацію людською свідомістю світу і себе у цьому світі.

Оцінність лежить в основі самого процесу номінації. Вважаємо за потрібне вслід за Г.І. Приходько підкреслити важливість того, що оцінка прихована в самій мові, оскільки властивості одиниць містять потенційні можливості не тільки називати якесь явище, а й характеризувати його. А одним із засобів характеристики і є оцінка. Отже, процес номінації протікає не прямо, а опосередковано через осмислення номінатором (суб'єктом) навколишньої дійсності, тобто процес номінації має опосередкований, у багатьох випадках латентний характер [12, с. 37].

Структура оцінки об'єднує імпліцитні та експліцитні елементи. Оцінка є модальною рамкою, до складу якої входять елементи трьох типів: ті, які звичайно експлікуються (об'єкт оцінки), імпліцитні елементи (шкала оцінок, оцінний стереотип, аспект оцінки) й елементи, які реалізуються і в експліцитній, і в імпліцитній формі (суб'єкт оцінки, аксіологічні предикати) [13, с. 10].

Слід зазначити уродженість оцінного змісту, що зафіксувала споконвічність виділення в психічній сфері особистості позитивних і негативних емоцій, які формують відношення до дійсності, мотивують дії, орієнтують «добро і зло» на вироблення соціальною природою суспільного устрою. Наприклад: *tableglare* – сердита зморшка, яка з'являється на лобі офіціанта, коли ви повідом-

ляєте, що збираєтеся пити тільки воду під час їжі; *rubberneck* сл. турист, роззява, гава; *pick-me-up* розм. 1. збуджуючий засіб, збуджуючий алкогольний напій; 2. перен. підтримка; *peacock* v 1. величатися, пишатися, чванитись, задаватись; 2. гордо виступати, поважно походжати → *peacock* n павлин; *jackboot* v чинити брутальний тиск, підкоряти собі з позиції (грубої) сили.

В якості лексико-семантичних засобів оцінки виступає емоційно-експресивна лексика, яка визначається як лексико-семантичні варіанти слова, що є носієм інформації про морально-оцінне відношення мовця до реальної дійсності. Наприклад: *hang-dog* – винуватий, затравлений (про вираз обличчя); *heart-breaking* той, що роздирає душу; *wind-bag* – пуста людина; *big-wig* – важлива шишка, людина, яка займає високе положення у суспільстві; *brown-bagger* – «зубрила» (завдяки коричневому портфелю, з яким він ніколи не розлучається); *free-loader* – жарт. дармоїд, охочий випити й закутити за чийсь рахунок; *woolly-head* – презирливо негр; *blue-stocking* – ірон. «синя панчоха», вчена жінка, педантка; *whistle blower* – виказувач; *brown nose* – жарт. підлиза, підлабузник, любимчик; *panhandler* – амер. розм. жебрак; *squarehead* – амер. жарт. 1. бовдур; 2. лайлива кличка німця або скандинава; *frog eater* жарт. француз; *meat-eater* жарт. англієць; *red-bait* – амер. переслідувати прогресивні елементи, «полювати за червоними»; *money-bag* – грошовий мішок, товстосум.

У лінгвістичних працях доведено, що негативні емоції вербалізуються частіше. Наприклад: *fill-belly* – «ненажера»; *gate-crasher* – безбілетник, «заєць»; *pub-crawler* – п'яниця, *suck-bottle* – алкоголік; *green-eyed* – ревнивий, заздрісний; *black-hearted* – having a wicked disposition, *hen-peck* – розм. тримати чоловіка під каблучком; *catlick* – розм. мити як-небудь, сполоснути; *browbeat* – залякувати.

Т.В. Гончаровою виявлено значний масив композитних емотивних пейоративів з формантом -er [14, с. 13]. Слід зазначити, що в рамках лінгвокультурної інваріантної модулі «людина-діяч» було виконано англомеративну кластеризацію композитних агентивів із формантом -er за чотирма кластерами: 1) людина-діяч як біологічний індивід; 2) людина-діяч та її емоційний стан; 3) людина-діяч як мікрокосм; 4) людина-діяч як соціокультурний феномен.

Нами виявлено багаточисленні лексеми типу: *moonshiner* – амер. розм. 1. самогонник, 2. контрабандист, який ввозить спирт; *pot-boiler* – розм. 1. халтура, 2. халтурник; *eye-popper* – розм. при-

голомшлива подія, «очі вилупиш»; *eye-opener* – амер. розм. 1. приголомшлива новина, 2. сенсаційне повідомлення або викриття; *clock-watcher* – людина, яка ліниво працює; *drug-pusher* – жарг. торговець наркотиками; *bone-shaker* – старий автомобіль; *bone-breaker* – лікар; *crowd-puller* – видовище, що привертає публіку; *go-getter* – пробивна людина, розм. енергійний успішний, винахідливий ділоць; *soft-soaper* – підлесник; *noise-maker* – 1. гомінкий гуляка, 2. 1) джерело шуму (фабрика, трамвай і т. ін.), 2) пронизливо-голосний інструмент, торохтілка, гудок, свисток, транзистор і т. ін.; *mind-blower* – галюциноген, наркоман; *penny-pincher* – амер. розм. скнара; *muck-raker* – той, хто ретельно досліджує, викриває (в пресі) темні махінації чиновників; *tree-hugger* – той, хто піклується про дерева або про навколишнє середовище в цілому [15].

Англійські прикметники волевиявлення розглядаються М.Ю. Бабенко як фрагмент мовної картини світу, який, в свою чергу є структурованим і представляє собою сукупність 11 лексико-семантичних мікрополів, елементи всередині яких об'єднані загальним категоріальним значенням родової денотативно-сигніфікативної семи. Відмічається, що слова групи, що досліджується, виконують номінативну, номінативно-оцінну і конотативно-характеризуючу функції. Характерно, що серед слів, що позначають негативні вольові якості переважають ЛСВ з номінативно-оцінною і конотативно-характеризуючою функціями [16, с. 130]: *chicken-livered*, *chicken-hearted* – трусливий, малодушний; *pig-headed* – тупий, дурнуватий, упертий. Пор. також: *thickskinned* – з товстою шкірою, товстошкірий, тж. перен., *thingskinned* – 1. тонкошкірий, 2. перен. уразливий, той, кого легко поранити.

Оскільки для прикметників як класу слів в цілому характерно поєднання семантичної й прагматичної функцій, то очевидно, що роль конотативного компонента в словах даної частини мови особливо велика. Конотативне значення може бути інгерентним (узуальним) або контекстуальним (оказіональним), напр.: “Eastwood, as the gray-haired veteran upstaged by the young female attention-getter, joked, ‘It’s a phenomenon. She just gathers attention.’” (USA Today, Oct. 6, 2018, 2D).

Конотація, за думкою багатьох лінгвістів, включає чотири компоненти: емоційний, оцінний, експресивний і стилістичний. Дану точку зору можна вважати традиційною і достатньо міцно встановленою в лінгвістиці. Втім, окрім перерахованих чотирьох компонентів конотатив-

ного значення, виділяють також образний компонент, культурний, ідеологічний, компонент поля, компонент значення, уяви, компонент світогляду.

У нашому дослідженні ми підтримуємо думку І.О. Лелет про те, що поняття емоційності та емотивності тісно переплітаються, однак вони не є тотожними: емотивність є лінгвістичним корелятом психологічної категорії емоційності. Погоджуємося з тим, що емотивне значення мовної одиниці включає в себе емотивні смисли, які можуть збігатися з лексичним значенням слова або входити до складу денотативно-сигніфікативного або конотативного компонентів значення [17, с. 109].

Вважаємо, що експресивність або виразність – це властивість мовної одиниці, яка збільшує силу впливу висловлювання за рахунок наявності у семантиці конкретних компонентів, таких як образність, емоційність, інтенсивність та інше.

Таким чином, поняття експресивності перевершує поняття емоційності, оскільки останнє є підпорядкованим першому. Разом з тим, розглядаємо експресивність як засіб вираження емотивності, адже емотивність, порівняно з експресивністю, має ширше значення.

В той же час, оцінність, як можливість виразити позитивне або негативне відношення мовця до об'єкта повідомлення, міцно пов'язана з поняттям емоційності, оскільки через емоції людина виражає своє ставлення до чогось, а таке ставлення, як правило, завжди включає в собі оцінку.

Найбільш продуктивним способом досягнення експресивності є використання композицій, оскільки одним із ключових методів словотворення, який сприяє розширенню словникового запасу та удосконаленню англійської мови, є словоскладання.

Створення експресивності та підсилення емоційності повідомлення за допомогою композитів стає дуже ефективним завдяки їх семантичній повноті. Наприклад: *baby-kisser* кандидат, що балотується на виборах; *doorbell-ringing* обхід будинків, квартир агітаторами (перед виборами); *bell-ringer* продавець, який постачає товари додому; місцевий політичний діяч.

Основною особливістю газетно-публіцистичного стилю, яка визначає його мовну структуру, є комбінація експресивності та стандарту. Ця особливість обумовлена подвійністю функції, яку виконує публіцистика: інформаційний зміст газетно-публіцистичних текстів поєднується з функцією переконання та емоційного впливу.

Більшості наведених слів газетного вокабуляру притаманна соціально закріплена позитивна

та негативна оцінність, що має за мету здійснити емоціональний вплив на аудиторію. У кожному з наведених прикладів міститься емоційно-оцінна лексика з позитивним чи негативним компонентом, являючись одночасно і соціально-оцінною: Mrs. Kohut's 13-year-old daughter Brianna joined them on the porch. Who would she vote for, her mother asked. "Hillary", the child replied. "Brainwashed", said her grandmother. The two women laughed and agreed to differ – again (The Sunday Telegraph, April 20, 2018, P. 32). Tennessee Titans quarterback Kerry Collins bemoaned his *boneheaded* plays (USA Today, Oct. 6, 2018, 10C).

Фразеологічна композиція – це джерело збагачення мови за рахунок власних засобів, завдяки закладеній в самій мовній системі здатності творити нові знаки на основі уже існуючих. Царство ідіом тісно пов'язане з побутом, релігійними відправленнями, матеріальною і духовною національною культурою, правилами співжиття та звичаями мовного соціуму. Неповна інформованість читача про історію, культуру, реалії, міфи, звичаї, традиції іншого етносу приводить до утворення комунікативного шуму, що являє собою перешкоди, які знижують ефективність комунікації і можуть привести до її припинення (комунікативного цейтноту). У сучасній англійській мові просторічні елементи, сленгізми, жаргонізми – це той лексико-граматичний «запасник», з якого в літературну розмовну мову надходять мовні засоби, що формують звичайну розмовну мову. Вони маркують мову мовця і подають сигнали про його соціальний та культурно-мовний статус: *to fat-cat* отримувати або намагатись отримати спеціальні привілеї; *wire-puller* майстер залаштуноквих махінацій (театр. ляльковод, лялькар). Особливо широко вживані жаргонізми та сленгізми в американському варіанті англійської мови.

Цікавим є дослідження явища синонімії у сфері емотивних дієслів-композитів, напр.: *to soft-soap* – *to apple-polish* – догоджати, лестити; *to belly-ache* – *to poor mouth* – жалітися; *to black wash* – *to backbite* – лихословити.

Пор. також синонімічні ряди субстантивних й ад'єктивних композитів: *potato-head*, *cabbage-head*, *cockbrain*, *banana-head*, *block-head*; *pub-crawler-suck-bottle*; *rabbit-hearted*, *chicken-hearted*, *white livered*, *hare-brained*, etc. Саме емотивно-оцінний і соціально-мовленнєвий характер цих лексем є причиною появи все нових і нових утворень вказаного типу.

Висновки. Вивчення всіх чинників, що впливають та обумовлюють процес формування складного слова, дозволяє не лише відповісти на

питання щодо утворення нових слів, але й допомагає прогнозувати сам процес формування складних слів через використання нової сполучуваності даного мовного матеріалу.

Постійне розширення ареалу емотивно-маркованих композитних структур та їхня саме функціонально-стилістична стратифікація в різних комунікативних сферах свідчать про деривативну релевантність цих лексем, їх комунікативно-прагматичний потенціал, а також необхідність та важливість дослідження цих утворень, які допо-

магають пролити світло на особливості функціонування номінативного механізму в структуро-семантичній системі емотивного словоскладання сучасної англійської мови.

В подальших дослідженнях можна сфокусувати увагу на вивченні композитних лексем з емотивними семемами через призму базисних концептів «добро і зло», «любов і ненависть», «милосердя і жорстокість», «покарання і прощення», які проявляються в двох протилежних світоглядних парадигмах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Омельченко Л.Ф. Трансформаційний аналіз англійських структурно-складних лексем. *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4. № 1. С. 73–80. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2012_4_1_14 (дата звернення 19.03.2025).
2. Квеселевич Д.І. До питання про інтеграцію словосполучень в складне слово (на матеріалі англійської мови). *Мовознавство*. 1981. № 1. С. 60–65.
3. Соловійова Л.Ф., Сніховська І.Е. Метафоричні дієслівні композити в сучасній англійській мові. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2023. Вип. 1. С. 123–131. <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.123-131>
4. Marchand H. The Categories and Types of Present-Day English Word Formation: A Synchronic-Diachronic Approach. 2nd edition. München: Beck. 1969. 545 p.
5. Fabb N. Compounding. URL: <http://www.ai.mit.edu/projects/dm/bp/fabb-compounds.pdf> (дата звернення 19.03.2025).
6. Деревянко Ю. М. Композити як засіб створення експресивності та їх функціонування в англійськомовних текстах. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. № 2 (361). 2024. С. 43–40. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2024-2\(361\)-34-40](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2024-2(361)-34-40)
7. Онищенко І., Яновець А. Композити в сучасній англійській мові як складова семантичної конденсації лексики. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 3 (103). С. 114–117. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2020-103-3-114-117>
8. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава. Довкілля-К., 2006. 716 с.
9. Izard C. The Psychology of Emotions. Springer Science & Business Media. 1991. 452 p.
10. Argyle M. The psychology of happiness. 2nd Edition. London. 2001. 288 p.
11. Kerbrat-Orecchioni, C. L'énonciation: de la subjectivité dans la langue. Paris: A. Colin. 1980. 290 p.
12. Приходько Г.І. Семантико-прагматичні параметри вивчення категорії оцінки. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Лінгвістика. Випуск 34. Том 2. 2018. С. 36–40. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/709338> (дата звернення 19.03.2025).
13. Шинкарук В. Д. Оцінний компонент в лексичному значенні слова. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія «Філологічні науки». К.: Міленіум, 2016. Вип. 248. С. 6–14. URL: <https://academy-journals.in.ua/index.php/visnyk/article/viewFile/436/384#page=6> (дата звернення 19.03.2025).
14. Гончарова Т. В. Типологія аксіологічно маркованих агентивних номінативних одиниць з формантом -er : К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2007. 165 с.
15. Ayto J. A Century of New Words. Oxford, New York : Oxford University Press, 2007. 250 p.
16. Бабенко М.Ю. Особливості синтагматичних зв'язків лексико-семантичної групи англійських прикметників волевиявлення (на матеріалі творів У.С. Моема). *Лінгвістичні дослідження: Збірник наукових праць*. 2006. Вип. 18. С. 129–132.
17. Лелет І. О. Емоційність vs емотивність: взаємозв'язок та розмежування понять. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. Вип. 49. Т. 1. 2021. С. 106–110. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.49-1.26>